

Nr 227.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bidrag till vissa plankostnader m. m.; given Stockholms slott den 23 april 1948.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Torsten Nilsson.

Propositionens huvudsakliga innehåll:

I anslutning till bestämmelserna i 98 och 111 §§ byggnadslagen föreslås i propositionen, att statsbidrag enligt vissa närmare angivna regler skall kunna utgå till landskommuns kostnader för upprättande eller ändring av generalplan och byggnadsplan. Därjämte förordas bidrag i vissa fall till vägförenings kostnader för genomförande av byggnadsplan.

För här avsedda statsbidragskostnader samt för kostnaderna för bidrag till regionplaner äskas för nästa budgetår anslag om sammanlagt 275 000 kronor.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 23 april 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie- och finansdepartementen anmäler chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Nilsson fråga om bidrag till vissa plankostnader m. m. samt anför därvid följande.

I årets statsverksproposition (bil. 8, punkten 57) har Kungl. Maj:t föreslagit, att i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde bli riksdagen förelagd, till Bidrag till vissa plankostnader m. m. för budgetåret 1948/49 beräkna ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

Vid anmälan av denna anslagsfråga erinrade jag om att det enligt den nya byggnadslagstiftning, som trätt i kraft den 1 januari 1948, avsetts att staten i betydligt större utsträckning än hittills skall lämna ekonomiskt stöd åt bebyggelseplaneringen. Sålunda har i byggnadslagen förutsatts att statsbidrag skulle kunna utgå till kostnader för upprättande eller ändring av generalplan på landet (98 §), av byggnadsplan (111 §) samt av regionplan (132 §).

Efter därom av Kungl. Maj:t i proposition 1947: 245 framlagt förslag har riksdagen för innevarande budgetår anvisat ett reservationsanslag av 100 000 kronor till Bidrag till vissa plankostnader m. m., avsett att användas för bidrag till kostnader för upprättande eller ändring av regionplaner.

Vad beträffar frågan om statsbidrag till kostnaderna för byggnads- och generalplaner erhöll kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation den 11 april 1947 Kungl. Maj:ts uppdrag att överarbeta de förslag till statsbidragsgrunder, som i detta hänseende framlagts av stadsplaneutredningen 1942 (SOU 1945: 15). Kommittén har den 18 oktober 1947 inkommit med förslag i ämnet. Utlåtanden över förslaget ha avgivits av byggnadsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statskontoret och samtliga länsstyrelser.

Kommittén har först till behandling upptagit frågan om täckandet av kostnaderna för upprättande och ändring av byggnadsplaner på landet och i stad samt för genomförande av byggnadsplaner och därefter frågan om kostnaderna för upprättande och ändring av stadsplaner på landet samt slutligen spörsmålet om kostnaderna för upprättande och ändring av generalplaner.

Upprättande och ändring av byggnadsplaner.

I 111 § av den nya *byggnadslagen* stadgas, att kostnaden för upprättande eller ändring av byggnadsplan på landet skall till den del, den ej täckes av statsmedel, gäldas av kommunen i den mån det med hänsyn till dess intresse av planen och övriga omständigheter finnes skäligt. Aterstoden skall fördelas mellan markägarna efter den areal byggnadsmark, som enligt planen tillkommer en var av dem, och med hänsyn jämväl till den bebyggelse, som planen medger dem. Föranleda särskilda omständigheter att vad sålunda skulle belöpa å viss markägare icke står i skäligt förhållande till den nytta han har av planen, skall beloppet jämkas samt kommunens och övriga markägares bidrag bestämmas med hänsyn härtill. Beslut om kostnadsfördelningen meddelas av länsstyrelsen. Jämlikt 76 § byggnadslagen äger Kungl. Maj:t förordna, att vad i nämnda lag med avseende å landet är stadgat om byggnadsplan skall tills vidare äga tillämpning inom visst område som hör till stad. De i byggnadslagen meddelade bestämmelserna för stad skola enligt 88 § samma lag äga motsvarande tillämpning för köping och kunna vidare jämlikt 90 § genom förordnande av Kungl. Maj:t göras tillämpliga även i fråga om tätare befolkad ort på landet.

Innan jag närmare ingår på frågan om statsbidrag till byggnadsplan vill jag erinra om att vissa i kommitténs skrivelse samt i remissyttrandena berörda spörsmål angående plankostnadernas fördelning mellan kommunen och markägarna samt mellan markägarna inbördes upptagits till behandling i en särskild, på justitiedepartementets föredragning denna dag avlåten proposition. I denna har föreslagits sådan ändring i 111 § byggnadslagen, att kommunen i första hand skall svara för plankostnaderna, i den mån ej bidrag enligt vad särskilt må vara stadgat utgår av statsmedel, samt att markägare skall vara skyldig att deltaga i kostnaderna endast försåvitt planen för honom medför avsevärd nytta. Med hänsyn till detta lagförslag kommer jag att i det följande begränsa min redogörelse för innehållet i kommitténs skrivelse och i remissyttrandena till vad som direkt sammanhänger med statsbidragsfrågan.

De förut citerade föreskrifterna i 111 § byggnadslagen lämna icke någon anvisning om i vilka fall och med vilka belopp statsbidrag bör utgå.

Stadsplaneutredningen föreslog beträffande denna fråga, att för statens del bidragsskyldighet endast borde föreligga i två fall. Dels borde ett allmänt statsbidrag, som komme markägarna i gemen till del, utgå då i byggnadsplanen mark avsatts för allmän väg eller eljest för tillgodoseende av allmänt behov. Beslut härom skulle ankomma på Kungl. Maj:t. Dels skulle bidrag kunna utgå direkt till viss markägare, om de markägaren åliggande kostnaderna måste anses för honom betungande i förhållande till hans ekonomiska ställning och planens tillkomst icke varit för honom ett uppenbart spekulationsintresse. Dylikt bidrag skulle på ansökan av markägaren beviljas av länsstyrelsen och kunna utgå även då någon direkt statsnytta av planen icke kunde påvisas.

I *propositionen 1947: 131* med förslag till byggnadslag m. m. uttalade föredragande departementschefen att, såsom stadsplaneutredningen funnit, statsbidrag alltid borde utgå i fall då staten hade direkt nytta av planen, exempelvis genom att i planen reserverats mark för allmän väg. Statsbidrag borde jämväl utgå om markägarnas börda framstode som särskilt betungande.

Vid *riksdagens* behandling av förenämnda proposition samt vissa i anslutning därtill väckta motioner förklarade sig första lagutskottet i sitt utlåtande 1947: 45 icke ha något att erinra mot vad i propositionen uttalats om de fall i vilka staten borde lämna bidrag. Med hänsyn till vikten av att byggnadsplaner upprättades i erforderlig omfattning borde statsbidrag till kostnaderna härför icke tillmätas alltför knappt. Då saken hänskjutits till särskild utredning hade utskottet icke närmare prövat frågan om i vilken utsträckning staten borde bidraga till kostnaderna.

Kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation.

För att få ett underlag för bedömningen av föreliggande spörsmål beträffande byggnadsplanerna har kommittén verkställt en beräkning av storleken av de med en byggnadsplans upprättande förenade kostnaderna och har därvid kommit till att den genomsnittliga kostnaden för en medelstor byggnadsplan (50 hektar) skulle uppgå till 5 800 kronor, därav 3 000 kronor för kartan och 2 800 kronor för planarbetet.

Enligt kommitténs mening bör statsbidragets syfte vara att stimulera upprättandet av byggnadsplaner. I vissa fall kunna emellertid, påpekar kommittén, omständigheterna vara sådana att statsunderstöd framstår som överflödigt. För en kommun med goda ekonomiska resurser skulle en nedsättning av kommunens kostnadsandel betyda föga ur stimulanssynpunkt, eftersom plankostnaderna sällan uppgå till mera betydande belopp. Kommittén anser därför, att kommuner med skatteunderlag av viss storlek eller, beträffande städer, med visst mera betydande inneväningarantal böra uteslutas från statsbidrag. Därjämte framhåller kommittén, att det även i fråga om markägarna i många fall saknas anledning att bevilja vederbörande statsbidrag. Kommittén föreslår sålunda — av skäl som finnas närmare redovisade i förenämnda proposition angående ändring i 111 § byggnadslagen — att statsbidrag icke skall komma markexploator till godo.

Enligt stadsplaneutredningens förslag skulle statsbidrag kunna utgå dels i form av ett allmänt bidrag, knutet till förekomsten av särskilda statliga intressen, dels efter individuell prövning såsom bidrag till enskilda markägare. Vid övervägande av frågan om den lämpligaste anordningen av statsbidraget har kommittén ansett sig oförhindrad att förutsättningslöst uppställa och med varandra jämföra olika alternativ till lösning. Kommittén har därvid kommit till den uppfattningen att det av stadsplaneutredningen förordade systemet skulle komma att visa sig alltför tidsödande och besvärligt att tillämpa. Länsstyrelserna skulle belastas med tvånget att för varje byggnadsplan göra en i och för sig mycket vansklig värdering av statens intresse av planen. Likaså

skulle möjligheterna för markägare att hos Kungl. Maj:t göra ansökan om särskilt bidrag med återopande av sin svaga ekonomiska ställning leda till att Kungl. Maj:t i icke önskvärd grad komme att betungas med en rad kanske till största delen utsiktslösa ansökningar.

Kommittén har övervägt huruvida statsbidraget borde utformas såsom ett fast procentbidrag eller differentieras, och har härvid anfört följande.

Enklast vore att fastställa ett för alla byggnadsplaner enhetligt bidrag, utgående med viss procent av det bidragsberättigade kostnadsunderlaget. Kommittén har övervägt om ett dylikt system med en fast procentsats skulle vara lämpligt i förevarande fall. Bidragsprocenten finge då uppenbarligen icke sättas alltför låg, om syftet med bidraget att utgöra en pådrivande faktor i planarbetet skulle vinnas. Ett statsbidrag till byggnadsplaner om exempelvis 10 % av bidragsunderlaget skulle enligt kommitténs åsikt vara i det närmaste betydelselöst, samtidigt som det skulle förorsaka förvaltningen ett avsevärt arbete på grund av det stora antalet planer. Bidragsprocenten kunde ej heller göras alltför hög med hänsyn till de statsfinansiella konsekvenserna, ävensom till den nytta kommunerna och markägarna regelmässigt ha av planläggningen. Bidraget torde knappast lämpligen böra överstiga 50 % av underlaget. Det må erinras om att beträffande stadsplan i stad varje möjlighet till statsbidrag saknas.

Kommittén har emellertid icke ansett sig kunna förorda ett fast procentbidrag som skulle omöjliggöra anpassning till det växlande behovet av bidrag. En sådan anpassning får nämligen anses önskvärd både ur statsfinansiell synpunkt och för att säkerställa att statens medel komma till effektivaste användning. Kommittén anser därför att ett enhetsbidrag icke bör införas.

Kommittén har i stället kommit till den uppfattningen att man om möjligt bör finna ett system för beräkning av statsbidragets storlek som, med bevarande av de fördelar fasta bidragsnormer erbjuda, likväl medger visst hänsynstagande till behovet av stimulans i olika fall. Svårigheten består emellertid här i att statsbidraget kommer såväl kommunen som markägarna till godo. Att anpassa bidragets storlek efter båda dessa parter förhållanden på ett rättvist sätt torde icke vara möjligt. Kommittén har därför ansett sig böra till utgångspunkt för sitt förslag taga lagutskottets uttalande, som återgivits i det föregående, att kommunens intresse av planläggningen måste anses vara så stort att i de flesta fall kommunen bör bestrida större andel av kostnaderna än markägarna. Det är med hänsyn härtill rimligt att anse statsbidragets huvudsakliga uppgift vara att uppmuntra kommunerna till planarbete. Vad markägarna beträffar komma de större markägarna i regel att vara uteslutna från statsbidrag, emedan de oftast äro markexploatörer, och de återstående plankostnader som falla på de mindre markägarna bli av så relativt obetydlig storlek att statsbidraget för dem får tämligen ringa betydelse.

Med hänsyn till vad sålunda anförts har kommittén funnit befoget, att statsbidraget till upprättande av byggnadsplaner differentieras efter resp. kommuners ekonomiska bärkraft. För att undvika en prövning av varje kommuns bidragsbehov föreslår kommittén, att bidraget graderas efter en viss skala. Såsom norm för graderingen bör enligt kommittén tagas kommunens skatteunderlag. Denna princip har av statsmakterna redan godkänts på andra områden där stat och kommun deltaga i kostnaderna, nämligen i fråga om byggnader för folkskoleväsendet, skolmåltider samt folkpensioner. I anslut-

ning till sina uttalanden i samband med behandlingen av frågan om införande av en fast bidragsprocent föreslår kommittén, att bidragets storlek begränsas till lägst 20 och högst 50 % av planutgifterna, sedan på markexploator belöande kostnadsandel frånräknats. Den föreslagna bidragsskalan skulle få följande utseende:

Antal skattekronor per innevånare		Statsbidragsprocent
	högst 4	50
över 4	» 8	40
» 8	» 12	30
» 12	» 20	20

I fråga om statsbidrag till byggnadsplan i stad föreslår kommittén, att samma grunder tillämpas som för landskommuner, dock att städer med över 10 000 innevånare skulle undantagas från bidrag med hänsyn till att sådana städer kunna förutsättas vara nog bärkraftiga att själva svara för det belopp, varmed statsbidrag eljest skulle utgått. Lika med städer skulle köpingar och municipalsamhällen behandlas.

Tillämpningen av bidragsreglerna bör enligt kommittén överlätas åt länsstyrelserna.

Under erinran om att det beträffande ändring av gällande byggnadsplaner i byggnadslagen förutsatts, att samma regler skola tillämpas som vid upprättande av nya planer, uttalar kommittén, att de av kommittén föreslagna bidragsreglerna böra tillämpas även i nu avsedda fall.

Ett särskilt fall utgöres, fortsätter kommittén, av den minskning av för stora byggnadsplaneområden, som den nya byggnadslagstiftningen förutsätter. I likhet med stadsplaneutredningen anser kommittén att det i många fall skulle vara stötande att ålägga markägarna att betala kostnaderna för revision av en plan, som de en gång betalt. Då det vore det allmänna, som genom att tidigare godtaga mindre lämpliga planlösningar och nu uppställa skärpta fordringar på en lämplig arrondering av planområdet orsakat ändringskostnaderna, borde staten bidraga till gäldandet av desamma. Ersättning till de markägare, som uteslutas från den nya planen, kan emellertid, uttalar kommittén, icke gärna komma i fråga. Däremot böra de markägare, som medtagas i den nya planen, kunna göra anspråk på att statsbidraget sättes högre i detta fall än beträffande ny plan. Även kommunen bör ha anledning räkna med större bidrag av statsmedel än i vanliga fall. Att helt befria kommun och markägare från utlägg för planen anser kommittén dock icke vara befogat, då de genom revisionen erhålla fördelen av en modern plan, som genom sitt minskade omfång har större utsikter än den gamla att realiseras inom rimlig tid. Kommittén föreslår, att med tillämpning av samma principer som uppställts för bidrag till nya byggnadsplaner statsbidrag i detta fall utgår enligt en skala med gradering av kommunerna i fyra bidragsklasser efter skatteunderlagets storlek men med bidragsprocenten förhöjd till 40—70 % av kostnaderna. Gruppen med det högsta skatteunderlaget skulle dock i detta fall icke avgränsas uppåt.

Yttranden.

I yttrandena över det av kommittén redovisade utredningsresultatet ha remissmyndigheterna i fråga om kostnaderna för upprättande och ändring av byggnadsplaner främst uppehållit sig vid spörsmål, som sammanhånga med beräkningen av på kommun och markägare ankommande kostnadsandelar. Dessa frågor behandlas, såsom tidigare nämnts, i annat sammanhang.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har ifrågasatt, om icke utvecklingen bör ledas därhän, att plankostnaderna i sin helhet åläggas kommunerna. All lokal planläggning av större omfattning är enligt länsstyrelsens mening principiellt ett övervägande kommunalt intresse och tillräcklig anledning synes ej föreligga att härutinnan göra en åtskillnad mellan stadsplan och byggnadsplan. Med hänsyn till de många små landskommunernas begränsade ekonomiska bärkraft är emellertid, förklarar länsstyrelsen, tiden måhända ännu icke mogen att draga den fulla konsekvensen av denna uppfattning. Efter genomförande av den nya kommunindelningen bör dock så kunna ske. Därest pågående utredning om vidgade möjligheter för kommunerna att inlösa exploaterbar mark i tätorter skulle leda till ett lagfästade av dylik expropriationsrätt, anser länsstyrelsen ännu större anledning föreligga att å kommunerna helt överflytta de plankostnader, varom här är fråga.

Kommitténs uttalande, att statsbidragets huvudsyfte bör vara att stimulera upprättandet av byggnadsplaner, samt dess förslag i fråga om bidragssystemets konstruktion ha i allmänhet godtagits av remissmyndigheterna. *Statskontoret* anser emellertid kommitténs uppfattning rörande statsbidragets syfte innebära en motivförskjutning, som föranlett kommittén att föreslå bidrag i större omfattning än som vid den nya byggnadslagens antagande förutsatts eller som kan vara omedelbart påkallat. Ämbetsverket ifrågasätter vidare, huruvida icke kravet på största möjliga enkelhet i den administrativa handläggningen bör föranleda, att den efter kommunens skatteunderlag differentierade bidragsgivningen ersättes med enhetligt bidrag, utgående med viss procent — förslagsvis 30 % — av det bidragsberättigade kostnadsunderlaget, eventuellt med någon förhöjning, då fråga är om upprättande av reviderade byggnadsplaner i syfte att minska för stora planområden. Med hänsyn till de av kommittén lämnade uppgifterna om genomsnittskostnaderna för byggnadsplanearbetet är det enligt statskontorets mening knappast heller befogat att av ekonomiska skäl genomföra en alltför långt gående differentiering av statens bidrag efter kommunernas ekonomiska bärkraft. Även *länsstyrelserna i Södermanlands och Kopparbergs län* föreslå av liknande skäl, att bidraget skall beräknas efter ett enhetligt procenttal, förslagsvis 50 %.

Länsstyrelsen i Jönköpings län, som tillstyrker förslaget att statsbidraget graderas efter kommunernas skatteunderlag, föreslår, att antalet skattekronor per innevånare beräknats efter medeltalet under ett visst antal år, förslagsvis fem år.

Länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Gävleborgs och Jämtlands län anse, att staten bör helt bestrida kostnaderna för sådan ändring av byggnads-

plan, som avser minskning av för stort planområde. Däremot ifrågasätter *länsstyrelsen i Malmöhus län* om den av kommittén föreslagna högre bidragskalan i dylika fall kan vara behöfelig, eftersom minskningen i allmänhet torde kunna ske genom uteslutande av en del av planen utan att ny karta behöver uppgöras.

Beträffande frågan om statsbidrag till kostnaderna för byggnadsplan i stad eller stadslignande samhälle uttalar *länsstyrelsen i Kronobergs län*, att staten icke i något fall bör deltaga i dylika kostnader samt att här ännu starkare skäl än i fråga om byggnadsplan på landet synas tala för att kostnaderna uteslutande böra bestridas av kommunen. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län*, som tillstyrker förslaget att statsbidrag skall kunna utgå även till städer till kostnader för byggnadsplaner, anser den föreslagna övre gränsen av 10 000 innevånare för rätten till statsbidrag böra sättas betydligt högre. Länsstyrelsen framhåller härvid, att under senare år ett flertal städer bildats med vidsträckta landsbygdsområden inom sina gränser och att inom sådana områden behov av lokala planeringar sannolikt kommer att uppstå. Att utesluta dessa samhällen från rätten till statsbidrag för plankostnader finner länsstyrelsen oriktigt.

Departementschefen.

Såsom jag inledningsvis erinrat har i en särskild proposition denna dag förslag framlagts om viss ändring i 111 § byggnadslagen. Enligt detta lagförslag skall kostnaden för upprättande eller ändring av byggnadsplan gäldas av kommunen, i den mån ej bidrag enligt vad särskilt må vara stadgat utgår av statsmedel; dock skall markägare, därest planen för honom medför avsevärd nytta, vara skyldig att gälda så stor del av kostnaden som svarar mot hans del av planområdets areal. I vissa undantagsfall kan markägarens andel jämkas. Vid tillämpning av dessa bestämmelser skulle statsbidraget komma enbart kommunen till godo.

Enligt stadsplaneutredningens av statsmakterna vid behandlingen av förslaget till byggnadslag biträdda uttalande borde statsbidrag till upprättande av byggnadsplan utgå dels i de fall då staten hade direkt nytta av planen, exempelvis genom att i planen reserverats mark för allmän väg, dels ock då någon markägares börda framstode som särskilt betungande. Genomföres förenämnda lagändring kommer frågan om statsbidrag till enskild markägare att sakna aktualitet. Vad angår det av stadsplaneutredningen föreslagna, till vissa särskilda statliga intressen knutna bidraget torde, såsom kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation påvisat, ett på dessa grunder konstruerat bidragssystem komma att visa sig både tidsödande och besvärligt att tillämpa, eftersom en sådan bidragsform uppenbarligen förutsätter att en i och för sig vansklig värdering av statens intresse måste göras för varje särskild byggnadsplan. För övrigt vill jag i detta sammanhang framhålla, att den reglering av tätbebyggelse, som påkallas med hänsyn till det allmänna vägnätet, visserligen ofta är en angelägenhet av stor betydelse för staten såsom

väghållare men att man också kan se denna fråga ur en annan synpunkt. Det kan sålunda ifrågasättas huruvida icke de samhällen, vilka ha eller skulle få tillgång till allmän väg, måste anses ha så stort intresse i frågan, att de skäligen böra medverka till att samhällets bebyggelseplanering utan kostnad för väghållaren ordnas på sådant sätt att vägen icke får ett i förhållande till bebyggelsen olämpligt läge. Med hänsyn till vad här anförts anser jag avgörande skäl föreligga att frågå de av stadsplaneutredningen angivna grunderna för statsbidrag till byggnadsplaner.

Kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation har med en huvudsakligen helt annan motivering lagt fram förslag till ett statsbidragssystem på förevarande område. Kommittén anser att statsbidragets syfte bör vara att stimulera upprättandet av byggnadsplaner. I den mån behovet av sådan ekonomisk stimulans anses bottna i bristande intresse eller förståelse för bebyggelseplaneringens betydelse från kommunernas sida, kan jag icke biträda kommitténs förslag, enär en sådan motivering enligt min mening strider mot den kommunala självstyrelsens principer. Däremot kan jag ansluta mig till tankegången att plankostnaderna för kommuner med mindre ekonomisk bärkraft kunna bli i viss mån betungande och att statsbidrag ur denna synpunkt kan vara motiverat. I likhet med kommittén anser jag, att bidraget härvid bör utgå enligt vissa på förhand fixerade, lätt tillämpbara normer och att det bör differentieras efter kommunernas ekonomiska bärkraft. Med dessa utgångspunkter har jag icke funnit anledning till erinran mot den av kommittén föreslagna bidragsskalan, som innebär att bidrag skulle utgå med lägst 20 och högst 50 % av planutgifterna, sedan på s. k. markexploatör belöpande kostnadsandel frånräknats, samt att kommuner med ett skatteunderlag av mer än 20 skattekronor per innevånare skulle undantagas från rätt till bidrag. Länsstyrelsen i Jönköpings län har föreslagit, att bidragsberäkningen skulle ske med utgångspunkt från medeltalet av antalet skattekronor per innevånare under en femårsperiod. För min del har jag icke funnit tillräckliga skäl föreligga att frågå kommitténs förslag i denna del, enligt vilket det aktuella skatteunderlaget skulle vara avgörande för bidragets storlek.

Såsom, bland andra, länsstyrelsen i Kronobergs län påpekat torde landskommunernas ekonomiska bärkraft komma att genomsnittligt sett förstärkas efter genomförande av den nya kommunindelningen. Med hänsyn härtill synes en omprövning av bidragssystemet böra ske så snart verkningarna av kommunindelningsreformen kunna överblickas.

Ändring av byggnadsplan torde i statsbidragshänseende böra jämföras med upprättande av byggnadsplan. Kommitténs förslag om införande av särskilda, mera förmånliga bidragsregler i fråga om kostnaderna för sådan ändring av byggnadsplan som innebär minskning av för stort planområde anser jag mig icke böra tillstyrka. Vad särskilt angår kommunernas delaktighet i dylika kostnader vill jag understryka att det bör ligga i kommunernas intresse att få till stånd erforderlig begränsning av planområdena, enär förutsättningarna att inom rimlig tid och för skäligen kostnader realisera byggnadspla-

nerna härigenom betydligt ökas. Beträffande kommitténs uttalanden om hänsynstagande till de enskilda markägarna torde jag kunna begränsa mig till att hänvisa till att frågan i denna del icke behöver närmare diskuteras, därest den föreslagna ändringen i 111 § byggnadslagen genomföres. Jag förordar alltså, att statsbidrag till kostnaderna för minskning av byggnadsplaneområde skall utgå enligt samma regler som bidrag till upprättande av byggnadsplan.

Kommittén har föreslagit att statsbidrag skulle kunna utgå till kostnaderna för upprättande eller ändring av byggnadsplan i stad eller stadsliknande samhälle enligt samma grunder som för landskommun, dock att städer och samhällen med mer än 10 000 innevånare skulle undantagas från rätt till bidrag. Med anledning härav får jag framhålla följande. De i 76 § byggnadslagen meddelade föreskrifterna om tillämpning av byggnadsplaneinstitutet i stad ha karaktären av undantagsbestämmelser; normalt skall detaljplaneringen inom stad ske genom stadsplan. För att möjliggöra en ökad kontroll över att byggnadsplaneinstitutet icke användes i fall då stadsplan rätteligen bör komma i fråga har i byggnadslagen föreskrivits, att prövningen av hithörande frågor skall ankomma på Kungl. Maj:t. Eftersom medgivande att upprätta byggnadsplan i stad sålunda kan innebära en förmån för staden genom att den på detta sätt undgår den mera betungande skyldigheten att upprätta stadsplan, följer härav att det i sådana fall icke finnes anledning att lämna bidrag av statsmedel. Med hänsyn härtill och då finansieringen av de jämförelsevis ringa kostnader varom här är fråga i allmänhet icke torde behöva bereda några större svårigheter för stadssamhällena med deras större ekonomiska resurser, anser jag mig ej böra tillstyrka förslaget om införande av statsbidrag till städer och stadsliknande samhällen för upprättande och ändring av byggnadsplan.

Vid bifall till här och i det följande framlagda förslag om statsbidrag till plankostnader torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet. Dessa böra träda i kraft den 1 juli 1948. Bidrag synes emellertid böra utgå även till kostnaderna för sådana byggnadsplaner som fastställts under första hälften av år 1948, oavsett om fördelningen av kostnaderna skett före eller efter tidpunkten för bidragsbestämmelsernas ikraftträdande. Beträffande byggnadsplan, som fastställts efter ingången av år 1948 men före ikraftträdandet av den föreslagna ändringen i 111 § byggnadslagen, torde härvid böra gälla att statsbidrag må kunna, med tillämpning av de för bidrag till kommunerna förordade principerna, utgå jämväl till ägare av mark som ingår i byggnadsplanen, dock ej till sådan markägare som enligt nyssnämnda paragraf i dess ändrade lydelse fortfarande skulle vara skyldig att deltaga i plankostnaden.

Genomförande av byggnadsplaner.

Kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation.

Beträffande kostnaderna för genomförande av byggnadsplaner erinrar kommittén till en början om att dessa kostnader i huvudsak utgöras av två slag, nämligen *dels* ersättning till markägare och andra rättsinnehavare för intrång som orsakats av att mark till följd av planläggningen endast kan användas på sätt som står i uppenbart missförhållande till markens värde, *dels ock* ersättning för markupplåtelse och annat intrång, då mark tages i anspråk för väg eller annan allmän plats ävensom kostnaden för markens iordningställande och underhåll för det avsedda ändamålet. Enligt 116 § byggnadslagen skola förstnämnda kostnader bäras, såvitt fråga är om allmän väg av kronan samt eljest i regel av vägförening. Övriga omförmälda kostnader drabba vederbörande väghållare enligt lagarna om allmänna och enskilda vägar.

Kommittén föreslår i likhet med stadsplaneutredningen, att länsstyrelsen må på ansökan av vägförening kunna bevilja bidrag av statsmedel till föreningen för sådan ersättning som föreningen kan få utgiva enligt 116 § byggnadslagen, varvid bidraget avses skola bestämmas enligt samma grunder som gälla för byggnadsbidrag till enskild väg. Detta uppgår numera till i regel högst 60 % av kostnadsbeloppet.

Till anläggande av enskild väg utgår bidrag av statsmedel enligt 1943 års kungörelse, varvid hinder icke torde möta att i anläggningskostnaderna inräkna ersättning för markupplåtelse och annat intrång. Bidrag utgår även till underhållet. Vad gäller andra allmänna platser än vägar saknas emellertid f. n. möjlighet för en vägförening, som enligt byggnadslagen skall handhava även sådana platser, att erhålla statsbidrag för anläggning och underhåll. Med biträdande av stadsplaneutredningens förslag i ämnet förordar kommittén, att bidrag må lämnas härtill enligt samma grunder som gälla för enskild väg.

Här ifrågasvarande bidrag böra enligt kommitténs mening bestridas från anslaget Bidrag till vissa plankostnader m. m.

Yttranden.

Kommitténs förslag rörande statsbidrag till genomförande av byggnadsplan ha i allmänhet icke föranlett några särskilda uttalanden från remissmyndigheternas sida. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller emellertid, att det i princip, liksom i fråga om stadsplan, bör åvila vederbörande kommuner att ensamma ekonomiskt ansvara jämväl för genomförandet av fastställd byggnadsplan för tätort inom kommunen. Det kan enligt länsstyrelsens mening under alla omständigheter ej anses vara riktigt, att kommunen fortfarande icke skall vara pliktig att lämna något som helst bidrag till detta ändamål. Intill dess tiden blivit mogen för lagstiftning härom, har länsstyrelsen likväl intet att erinra mot att statsbidrag i de föreslagna fallen må kunna utgå. Länsstyrelsen understryker emellertid sin uppfattning, att en vägförening ur skilda synpunkter ej kan anses vara ett för ombesörjande av byggnadsplans genomförande lämpat organ.

Departementschefen.

Stadsplaneutredningens och organisationskommitténs förslag att länsstyrelse skall på ansökan av vägförening kunna bevilja bidrag av statsmedel till föreningen till kostnaderna för sådan ersättning, som föreningen kan få utgiva enligt 116 § byggnadslagen eller för markupplåtelse och annat intrång, då mark tages i anspråk för annan i byggnadsplan utlagd allmän plats än väg, har icke givit mig anledning till erinran. Dylikt bidrag bör utgå med högst 60 % av ersättningens belopp. I fråga om ersättning enligt 116 § byggnadslagen bör dock, såsom stadsplaneutredningen avsett, bidrag utgivas endast under förutsättning att ersättningen måste anses vara för vägföreningens medlemmar synnerligen betungande.

Vad angår frågan om kostnaderna för iordningställande och underhåll av annan i byggnadsplan ingående allmän plats än väg kan jag icke dela kommittéernas uppfattning att anledning skulle föreligga att lämna bidrag av statsmedel för sådant ändamål. Skötseln av dylika allmänna platser är en uppgift av betydelse huvudsakligen för trevnaden inom vederbörande samhälle och har enligt min mening icke något samband med statens funktioner på vägväsendets och bebyggelseplaneringens område.

Upprättande och ändring av stadsplaner på landet.**Kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation.**

Till upprättande och ändring av stadsplan i stad har aldrig utgått statsbidrag. Genom den nya byggnadslagen har införts möjlighet även för landskommun att för visst område få upprätta stadsplan. Kommittén anser det angeläget, att staten söker stimulera upprättandet av stadsplaner på landet, och föreslår därför, att statsbidrag, beräknat enligt samma grunder som föreslagits för nya byggnadsplaner, må kunna utgå för sådant ändamål. Kommittén påpekar, att markägarna icke äga skyldighet att bidraga, när det gäller stadsplan, varför statsbidraget i sin helhet skulle komma kommunen till godo.

Yttranden.

Kommitténs förslag har i allmänhet lämnats utan erinran i remissyttrandena. *Statskontoret* avstyrker emellertid och detsamma gör i princip också *länsstyrelsen i Kronobergs län*, ehuru länsstyrelsen icke vill motsätta sig att bidrag för ändamålet utgår under en övergångstid före den nya kommunindelningens ikraftträdande. Ett par länsstyrelser ifrågasätta om icke bidrag även borde utgå till stadsplaner inom municipalsamhällen.

Departementschefen.

Genom att antaga stadsplan åtager sig vederbörande kommun i regel avsevärda kostnader för planens genomförande, bl. a. i fråga om vägar, gator samt vatten- och avloppsanläggningar. I förhållande till dessa kostnader äro kostnaderna för upprättande av stadsplanen i allmänhet av ringa betydelse och

torde sålunda i och för sig knappast kunna få någon mera påtaglig inverkan på kommunens ekonomiska ställning. Med hänsyn härtill anser jag tillräckliga skäl icke föreligga att införa statsbidrag på förevarande område.

Upprättande och ändring av generalplaner.

Generalplan är avsedd att vara en översiktsplan, som skall tjäna till ledning vid framtida detaljplanering. I generalplanen skola angivas viktigare trafikleder och allmänna platser samt de områden, som avses skola tätbebyggas eller tagas i anspråk för friluftsliv eller eljest bevaras med landsbygdskaraktär. Ehuru generalplan icke behöver vara tvingande, har dock möjlighet införts att förläna den bindande verkan genom fastställelse. Generalplan i stad antages av stadsfullmäktige och kan på framställning av staden helt eller delvis fastställas av Kungl. Maj:t. På landet antages den av kommunfullmäktige och må fastställas av länsstyrelsen. Möjlighet har införts att framtinga generalplan, där sådan erfordras. Viss kontroll över planarbetet har införts med hänsyn till de rättsverkningar planen har även i de fall den icke är tvingande.

Beträffande kostnaderna för upprättande av generalplan i stad utsäges ingenting i byggnadslagen. Angående generalplan på landet stadgas i 98 § byggnadslagen, att då generalplan upprättas genom länsstyrelsens försorg, kostnaden skall gäldas av kommunen, i den mån bidrag ej enligt vad särskilt må vara stadgat utgår av statsmedel. Detsamma skall gälla vid ändring av generalplan.

Stadsplaneutredningen har icke föreslagit något statsbidrag till kostnaderna för upprättande och ändring av generalplan i stad. Däremot har utredningen ansett, att för generalplan på landet, som tillkommer eller ändras på länsstyrelsens föranstaltande, kostnaderna skola gäldas av staten och kommunen med hälften vardera. I förslaget till särskild bidragskungörelse har stadsplaneutredningen uttalat, att i de fall, då generalplan upprättas eller ändras av kommunen själv, bör frågan om statsbidrag skall utgå och storleken härav bedömas med hänsyn till statens intresse av att generalplan kommer till stånd. Detta finge avgöras från fall till fall. En övre gräns borde likväl fastställas, som lämpligen kunde bestämmas till 50 % av kostnaderna. Prövningen borde ankomma på Kungl. Maj:t.

I *propositionen 1947: 131* uttalade departementschefen, att det principiellt borde ankomma på kommunen att svara för de med generalplans upprättande och genomförande förenade kostnaderna. Däremot togs icke i propositionen ställning till frågan om statsbidrag borde kunna utgå i vissa fall.

Kommittén för stadsplaneväsendets omorganisation.

Kommittén erinrar till en början om att, i motsats till vad fallet är beträffande upprättandet av byggnadsplan, generalplan icke är en förutsättning för rätt att verkställa tätbebyggelse. Upprättandet av generalplan är därför en

fråga på längre sikt. Detta hindrar icke, yttrar kommittén, att det ur allmän synpunkt är ett viktigt önskemål att generalplanearbete kommer till stånd i största möjliga utsträckning. Då denna planform delvis är en lagteknisk nyhet, vars betydelse ännu icke allmänt torde inses av kommunerna, även om förståelsen härför är i starkt stigande, finner kommittén önskvärt, att upprättandet av generalplaner på allt sätt uppmuntras. Möjligheten att erhålla statsbidrag torde kunna bli en viktig pådrivande faktor. Även för städernas del torde enligt kommitténs mening den stimulans, som ett icke alltför knappt tillmätt statsbidrag kan medföra, vara av betydelse. Med denna utgångspunkt föreslår kommittén att såväl städer som landskommuner få göra ansökan hos Kungl. Maj:t om statsbidrag till upprättande och revidering av generalplaner.

Beträffande beräkningen av statsbidraget framhåller kommittén, att någon fast norm för bidragets storlek ej torde kunna uppställas med hänsyn till generalplanernas skiftande karaktär och svårighetsgrad. Bidrag bör dock icke utgå till planer av enkel beskaffenhet och liten omfattning. Kommunen bör som regel förutsättas täcka minst 50 % av kostnaderna. Statsbidraget bör beviljas på förhand men icke utbetalas förrän planen är färdigställd. Om den vid granskning finnes icke uppfylla skäligena fordringar, bör statsbidraget innehållas. Statsbidrag till genomförandet av fastställd generalplan anses icke böra utgå.

Yttranden.

Av de myndigheter, som uttalat sig över här ifrågavarande förslag, ha byggnadsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt några länsstyrelser tillstyrkt förslaget eller förklarat sig icke ha något att erinra mot det samma.

Statskontoret och överståthållarämbetet avstyrka. *Överståthållarämbetet* framhåller bl. a., att anledning föreligger att iakttaga en viss försiktighet vid utsträckandet av den statliga bidragsgivningen till nya områden, enär utrymmet för nya statliga utgifter — även sådana som avse överflyttning av medel från stat till kommun — torde vara betydligt mera begränsat än vad tidigare ansågs vara fallet.

Flera länsstyrelser anse, att statsbidrag till städer, eller i varje fall till de större städerna, kan undvaras. Det framhålles härvid bl. a., att städerna i många fall igångsatt generalplanearbete tydligen utan någon tanke på statsbidrag.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län ifrågasätter, om icke statsbidrag till generalplan bör begränsas till enbart sådana planer, som äro avsedda att fastställas. Andra planer kunna ju, framhåller länsstyrelsen, ändras på sätt, som ur allmän synpunkt ej alltid är det bästa.

Departementschefen.

Medan det på landet är länsstyrelserna som i första hand ansvara för att erforderliga åtgärder vidtagas i fråga om bebyggelseplaneringen, är detta för städernas och de stadsliknande samhällenas vidkommande främst en kommunal uppgift. Med hänsyn härtill förefaller det mig naturligt att stadssam-

hällena böra, utan ekonomisk medverkan från statens sida, också svara för planeringskostnaderna, vilket ju för övrigt är en princip som sedan gammalt ägt tillämpning i fråga om kostnaderna för upprättande och ändring av stadsplan. Vad beträffar den nu föreliggande frågan må vidare framhållas att — såsom vissa av remissmyndigheterna också påpekat — ett statsbidrag knappast heller kan vara motiverat ur den synpunkten att plankostnaderna skulle kunna bli betungande för stadssamhällena i förhållande till deras ekonomiska bärkraft. På grund av det anförda anser jag, i likhet med stadsplanutredningen, att statsbidrag till upprättande eller ändring av generalplan i stad eller stadsliknande samhälle icke bör utgå.

Vad angår landskommunerna är jag beredd att tillstyrka, att sådan kommun må, efter prövning av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall, kunna erhålla bidrag till upprättande eller ändring av generalplan med högst 50 % av kostnaden. Från bidrag böra emellertid i allmänhet undantagas sådana generalplaner, vilka icke äro avsedda att fastställas eller äro av enkel beskaffenhet och liten omfattning. Bidragets storlek bör bestämmas med hänsynstagande till vederbörande kommuns ekonomiska bärkraft på liknande sätt som föreslagits i fråga om byggnadsplan.

Anslagsberäkning.

Kommittén har beräknat att de totala kostnader, som under nästa budgetår komma att nedläggas på byggnadsplanearbetet, äro av storleksordningen 800 000 kronor samt har uppskattat det häremot svarande bidragsbehovet till 120 000 kronor. För bidrag till generalplaner, stadsplaner på landet samt genomförande av byggnadsplaner har kommittén räknat med ett medelsbehov av resp. 120 000 kronor, 10 000 kronor och 25 000 kronor. I enlighet härmed skulle medelsbehovet under anslaget till Bidrag till vissa plankostnader m. m., fränsett vad som erfordras för bidrag till regionplaner, uppgå till sammanlagt 275 000 kronor.

Flera länsstyrelser uttala i sina remissyttranden, att kommittén måste anses ha räknat medelsbehovet för lågt.

Departementschefen.

Vid bifall till vad jag i det föregående förordat skulle det ankomma på länsstyrelsen att handlägga bidragsärendena i fråga om byggnadsplaner. Stora svårigheter föreligga åtminstone för närvarande att med någon större grad av säkerhet uppskatta medelsbehoven på detta område, vilket sammanhänger bl. a. därmed att erfarenhet ännu icke vunnits om den nya lagstiftningens verkningar. Vad som erbjuder svårigheter är icke blott att beräkna det erforderliga totalbeloppet för landet utan även att fördela detta belopp mellan de olika länsstyrelserna, så att var och en av dem får just så mycket medel till sitt förfogande som täcker behovet under budgetåret. Med hänsyn härtill och då det föreslagna bidragssystemet är avsett att fungera i enlighet med vissa generella normer baserade på bestämda objektiva förutsättningar, synes bidragsbeviljandet icke böra ställas i beroende av en av statsmakterna på för-

hand för budgetåret fastställd anslagsram. Jag vill alltså föreslå, att de medel som avses för bidrag till byggnadsplaner anvisas under ett anslag av förslagsanslags karaktär och att detta anslag därvid ställes till länsstyrelsernas förfogande utan någon maximering. För bidrag till general- och regionplaner torde däremot böra anvisas ett reservationsanslag. Mitt förslag innebär sålunda att det nuvarande reservationsanslaget till Bidrag till vissa plankostnader m. m. ersättes med ett förslagsanslag, benämnt Bidrag till upprättande av byggnadsplaner m. m., samt ett reservationsanslag med benämningen Bidrag till upprättande av generalplaner och regionplaner.

Organisationskommittén har beräknat medelsbehovet för bidrag till upprättande, ändring och genomförande av byggnadsplaner till sammanlagt 130 000 kronor.

Vid behandlingen av kommitténs förslag till bidragsgrunder har jag förordat de avvikelserna från förslaget att bidrag icke skulle utgå till planläggningsarbetet i städer och stadsliknande samhällen och ej heller till genomförande av byggnadsplan i vad avser iordningställande och underhåll av annan i sådan plan ingående allmän plats än väg. Jag har därjämte avstyrkt kommitténs förslag att bidrag till revidering av äldre byggnadsplaner skulle utgå enligt en förmånligare skala än vad som avses gälla beträffande annan ändring av byggnadsplan. Vid beaktande av dessa ändrade förutsättningar för anslagsberäkningen borde den av kommittén föreslagna medelsanvisningen rätteligen kunna minskas något. Hänsyn torde också böra tagas till det förhållandet att den rådande bristen på kompetenta planförfattare lär komma att åtminstone under de närmaste åren väsentligt hämma planläggningsarbetets utveckling. Å andra sidan må framhållas, att de genomsnittskostnader för planarbetet varmed kommittén räknat äro grundade på det löneläge som rådde för statstjänstemännen före löneregleringen den 1 juli 1947 och således torde vara något för låga i förhållande till den numera rådande kostnadsnivån. Vid övervägande av dessa omständigheter har jag stannat vid att föreslå att för bidrag till upprättande, ändring och genomförande av byggnadsplaner för nästa budgetår beräknas ett belopp av 100 000 kronor.

Vad angår generalplanearbetet får jag erinra om att jag i motsats till kommittén funnit bidrag icke böra utgå till städer och stadsliknande samhällen för sådant ändamål. Jag vill därjämte framhålla att den förut omnämnda bristen på fackmän ger anledning att även på detta område räkna med vissa temporära svårigheter för planeringsverksamheten och en därav betingad begränsning av medelsbehovet. Med hänsyn till vad sålunda anförts och då för regionplaneringen icke torde krävas högre belopp än det som anvisats för innevarande budgetår, har jag ansett mig böra föreslå, att medelsanvisningen för nästa budgetår till bidrag till generalplaner och regionplaner begränsas till 175 000 kronor. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela beslut om överflyttning till det nya reservationsanslaget av vid utgången av budgetåret 1947/48 eventuellt kvarstående medel å anslaget Bidrag till vissa plankostnader m. m.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att å riksstaten under sjätte huvudtiteln för budgetåret 1948/49 anvisa

dels till Bidrag till upprättande av byggnadsplaner m. m. ett förslagsanslag av 100 000 kronor;

dels ock till Bidrag till upprättande av generalplaner och regionplaner ett reservationsanslag av 175 000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Fredric Hawerman.